

Naar een samenhangende stedelijke aanpak van segregatie in het basisonderwijs

Guido Walraven

Het voorkomen en bestrijden van segregatie in het basisonderwijs blijft een urgent thema. Het ministerie van OCW heeft daarom een 'Beleidsagenda tegen segregatie in het funderend onderwijs' (2020) opgesteld en opdracht gegeven om een landelijke monitor van onderwijssegregatie te ontwikkelen. Die wordt binnenkort gepresenteerd op de website van de Gelijke Kansen Alliantie – een begrijpelijke plek omdat segregatie ook bijdraagt aan kansenongelijkheid. De monitor stelt schoolbesturen en anderen in de gelegenheid om per gemeente na te gaan hoe ernstig de segregatie in het basisonderwijs is. Op basis van die feiten kunnen de gezamenlijke schoolbesturen en de gemeente het voortouw nemen om in actie te komen tegen de segregatie.

In de gemeente Utrecht loopt men vooruit op de landelijke monitor, want daar heeft men eind vorig jaar al een lokale segregatiemonitor uitgebracht. Vorige week organiseerde de gemeenteraad een informatiebijeenkomst over de betekenis van de cijfers, de urgentie van het thema en de mogelijkheden die er zijn om gericht iets tegen segregatie in het basisonderwijs te doen.

Urgentie

De inspectie heeft zorgen over de toenemende mate waarin kinderen opgroeien en naar school gaan in 'bubbels van gelijkgestemden'. De reden daarvoor is het belang van ontmoetingen met kinderen met andere achtergronden (in termen van sociaaleconomische status, cultuur en/of levensbeschouwing). Bijvoorbeeld voor de ontwikkeling van sociale competentie en het leren omgaan met verschillen. Dergelijke ontmoetingen krijgen structureel vorm op gemengde scholen, waar kinderen samen leren, samen spelen en leren samen te leven. Dat heeft ook duurzame effecten voor de sociale cohesie en die is van groot belang in deze tijden van polarisatie.

Onderwijssegregatie is ook urgent vanwege de relatie tussen segregatie en de kwaliteit van het onderwijs die is ontstaan, zo vertelde hoogleraar Inge de Wolf op de informatiebijeenkomst in Utrecht. Op bepaalde (gesegregeerde) scholen is het tekort aan leerkrachten veel groter dan elders en is er meer verzuim van leerkrachten. De samenstelling van de leerlingpopulatie heeft daardoor een extra effect op leerprestaties, zoals bijvoorbeeld bij taal en rekenen is te zien. De Wolf ziet deze relatie tussen segregatie en onderwijskwaliteit als een giftig mengsel. De verschillen in onderwijskwaliteit worden ondertussen groter en daarmee ook het risico op achterstanden. Als die ontwikkeling doorzet dan ontstaat een systeem van winnaars en verliezers, aldus de Wolf. Dan wordt het probleem groter dan alleen segregatie en is het behalve urgent ook gevaarlijk volgens haar. Om die trend te keren is het nodig dat schoolbesturen en de gemeente in actie komen. Dat vonden ook enkele in Utrecht aanwezige schooldirecteuren en een schoolbestuurder.

Aanbevelingen

Onderwijssegregatie is een complex en taai probleem, waar geen gemakkelijke oplossingen voor zijn. Als je niets doet, dan krijg je segregatie. Maar wat kun je dan wel doen om segregatie te voorkomen en bestrijden? Vanuit het Kenniscentrum Gemengde Scholen kunnen wij aan schoolbesturen en gemeenten drie aanbevelingen meegeven:

1. Ga als gemeente, schoolbesturen en besturen uit de kinderopvang samen aan de slag met de wettelijke opdracht rond onderwijssegregatie. In de wetgeving rond de Lokale Educatieve Agenda staat namelijk dat zij 'op overeenstemming gericht overleg' moeten voeren en (formele) afspraken moeten maken over het voorkomen van segregatie en het bevorderen van integratie; daarnaast moeten ze komen tot een evenwichtige verdeling van kinderen met een onderwijsachterstand over de scholen.
2. Bouw bij het voorkomen en bestrijden van segregatie voort op de ervaringen die de gezamenlijke schoolbesturen en de gemeente hebben, bijvoorbeeld met het proces rond het organiseren van een gelijk speelveld voor ouders bij het aanmelden voor basisscholen. Betrek alle stakeholders bij het proces van beleidsontwikkeling en -uitvoering, zoals schooldirecteuren en leerkrachten, ouders en oudere leerlingen, professionals die actief zijn rond de school.
3. Ontwikkel samen met betrokkenen een samenhangende stedelijke aanpak tegen onderwijssegregatie waarin je maatregelen combineert, op maat voor de stad en de specifieke situatie in verschillende wijken/buurtten. Ga zorgvuldig na welke bouwstenen geschikt zijn en gebruik een gezamenlijke visie en draagvlak als cement.

Een samenhangende aanpak

Een evaluatie van de ervaringen uit Nijmegen, waar men al meer dan 15 jaar gezamenlijk aanmeldbeleid voert, had als belangrijke uitkomst dat de meest kansrijke aanpak van onderwijssegregatie een combinatie van maatregel is die ingaat op alle drie de oorzaken. We noemen hier de drie oorzaken en geven voorbeelden van maatregelen die daarbij passen.

Keuzegedrag van ouders – die oorzaak is aan te pakken m.b.v. communicatie en informatie langs uiteenlopende kanalen, dialoog en scholentochten. Hier gaat het er ook om toe te lichten dat een nieuwe balans gevonden moet worden tussen individuele keuzevrijheid en maatschappelijk belang of billijkheid en rechtvaardigheid.

Aannamebeleid van scholen en besturen – door het gezamenlijk aanmeldbeleid ontstaat er een gelijk speelveld voor ouders, maar als het gaat om segregatie kunnen besturen en scholen zich (meer) actief opstellen door expliciet te communiceren dat ze voor gemengde scholen zijn en hoe ze dat willen realiseren. Dat kan bijvoorbeeld door een spelregel in het aannamebeleid op te nemen over de na te streven verhouding tussen theoretisch en praktisch opgeleid ouders, zodat een afspiegeling van de wijk en de stad ontstaat. Of door in gesprek te gaan over het vormen van samenwerkingscholen op een manier die bijdraagt aan het verminderen van segregatie. En door ouderinitiatieven te stimuleren en ondersteunen.

Woonsegregatie – deze oorzaak (die met name voor basisonderwijs geldt) ligt buiten de invloed van het onderwijsbeleid, maar de invloed ervan is door enkele maatregelen met betrekking tot onderwijshuisvesting wel te verminderen. Bijvoorbeeld door bij de plek van nieuwbouw voor scholen

rekening te houden met de effecten voor segregatie, of door in nieuwe wijken rekening te houden met de verschillende momenten waarop koop- en huurhuizen worden opgeleverd.

Wanneer schoolbesturen en de gemeente het voortouw nemen om van de relevante bouwstenen een samenhangende aanpak te smeden, dan kan de segregatie in het basisonderwijs worden verminderd.

Guido Walraven is coördinator van het landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen.

Op de website van het Kenniscentrum een A4 met daarop alle maatregelen in één oogopslag (<https://www.gemengdescholen.nl/artikel/alle-maatregelen-in-een-oogopslag/>).